

Jan Mazur OSPPE

Uniwersytet Papieski Jana Pawła II w Krakowie

 <https://orcid.org/0000-0002-0548-0205>

Pytanie o godność ludzkiej pracy

 <https://doi.org/10.15633/9788363241650.04>

Dla potrzeb obecnego dyskursu pytanie o godność ludzkiej pracy można uznać za tożsame z pytaniem o pracę godną człowieka. Jednakże zagadnienie to odsyła do pytań bardziej podstawowych: kim jest człowiek i czym jest jego godność oraz czym jest jego praca. Rozważając to zagadnienie, trzeba niejako z konieczności stanąć na gruncie odpowiedniej antropologii odwołującej się do określonej aksjologii i etyki. Dla katolickiej nauki społecznej – bo jej perspektywę chciałbym zaprezentować – ważna jest antropologia integralna, personalistyczna, łącząca w sobie aspekt filozofii i teologii.

1. Myśl antropologiczna Karola Wojtyły — Jana Pawła II

Antropologię integralną szczególnie uwydatnia myśl św. Jana Pawła II. W jego ujęciu człowiek jest podmiotem myślenia i działania; jest podmiotem, którego postępowanie z natury swej naznaczone jest wolnością, a także wynikającą z niej odpowiedzialnością. Człowiek to nie „coś”, lecz „ktoś”; nie „rzecz”, lecz „osoba” – byt o strukturze cielesno-duchowej¹.

W pismach Karola Wojtyły, zanim jeszcze został papieżem, widnieje konstatacja, że człowiek jest „kims”, i to go wyodrębnia wśród reszty bytów wi-
dzialnego świata, które przedmiotowo są zawsze tylko „czymś”. Człowiek jest „kims” w sensie ontycznym z natury, bez względu na czyny, jakich jest sprawcą, „kims” w sensie moralnym natomiast staje się poprzez świadome działanie, czyli spełnianie konkretnych czynów, stanowiących formę

¹ Por. B. Niemiec, *Godność człowieka*, w: *Encyklopedia nauczania społecznego Kościoła*, red. A. Zwoliński, Polskie Wydawnictwo Encyklopedyczne „Polwen”, Radom 2003, s. 167–170.

uzewnętrznienia osoby. Ponieważ człowiek z natury swej jest bytem osobowym, to również każdy ludzki czyn ma wymiar osobowy. Dlaczego? Wojtyła wyjaśnił to tym, że w czynie osoba sama siebie aktualizuje, to znaczy podejmuje zadanie samo-posiadania i samo-panowania. Dla niniejszych rozważań, które skupiają się na szczególnym rodzaju czynów – ludzkiej pracy, ważna jest owa aktualizacja osoby, ponieważ świadomy i wolny czyn osoby ludzkiej umożliwia odpowiedzialne uczestnictwo w życiu społecznym. A jest to uczestnictwo nade wszystko poprzez pracę².

W tym kontekście Karol Wojtyła podkreślił, że warunkiem właściwego funkcjonowania społeczności, niejako wymogiem życia społecznego, jest respekt dla godności osoby ludzkiej, poszanowanie tej godności. Czym jest owa godność (łac. *dignitas*: zasługa, wartość, zacność, dzielność moralna)? Otóż naczelną tezę personalizmu jest to, że wszyscy ludzie posiadają tę samą godność, która ma charakter absolutny i niezbywalny. Oznacza to, że w ujęciu personalistycznym na pierwszy plan wysuwa się wielka, wrodzona (naturalna) i nadprzyrodzona wartość osoby ludzkiej. Jan Paweł II zawsze podkreślał niezbywalną godność osoby ludzkiej, uznając ją niejako za wartość będącą „pierwszą zasadą”. W praktyce społecznej chodzi po prostu o respekt dla prawdy, że każdy człowiek ma naturalną godność o charakterze bytowym i aksjologicznym³.

Konkludując, można lapidarnie stwierdzić, że dla Karola Wojtyły człowiek-osoba to przede wszystkim konkretna substancja, czyli zindywidualizowana natura, to „ktoś”, byt jedyny i niepowtarzalny, który można określić jako *suppositum* osobowe, czyli podmiot tak istnienia, jak i działania, będący ciałem i duszą.

Koncepcja człowieka, którą zaprezentował Karol Wojtyła, znalazła swoją pogłębioną postać w jego późniejszych przemyśleniach, kiedy występował już jako papież Jan Paweł II. Punktem wyjścia myśli antropologicznej Jana Pawła II jest kategoria doświadczenia, poprzez które człowiek ujawnia się jako osoba. Doświadczenie zdaje się wskazywać na to, że tak jak nie można odebrać osoby od duchowości, tak też niepodobna odłączyć duchowości od osoby. W doświadczeniu czynu osoba odkrywa swoje „ja” jako podstawę, źródło

2 Por. J. Mazur, *Polityka przyjazna człowiekowi*, Wydawnictwo Paulinianum, Częstochowa 2018, s. 12–17.

3 Na przykład zob. Jan Paweł II, Orędzie na XXII Światowy Dzień Pokoju: *Poszanowanie mniejszości warunkiem pokoju*, <https://papiez.wiara.pl/doc/378716>. Poszanowanie-mniejszosci-warunkiem-pokoju-1989 (dostęp: 20.05.2021).

i podmiot działania. Ludzkie doświadczenie czynu stoi u podstaw całościowej wiedzy o człowieku. Czyn bowiem jest rzeczywistością, poprzez którą najpełniej wyraża się osoba ludzka, stanowiąca podmiot i sprawcę działania moralnego⁴.

W myśli papieskiej byt osobowy ukazany został jako wartość – dobro, dla którego jedynym pełnym odniesieniem jest miłość. Dlatego najwłaściwszą relacją dla ludzkiej struktury osobowej jest relacja miłości rozumiana jako afirmacja jej wartości, wszak człowiek jest „bytem relacyjnym”, czyli pozostającym w ścisłej relacji z innymi ludźmi jako osobami⁵.

Refleksje Jana Pawła II znajdują swoje pełne wyjaśnienie i duchowe uzasadnienie dopiero na gruncie wiary chrześcijańskiej. Wystarczy uważnie wczytać się w niektóre fragmenty encyklik, między innymi *Laborem exercens*, *Sollicitudo rei socialis* czy *Centesimus annus*. W świetle tych dokumentów nadprzyrodzony status człowieka, który streszcza się w tajemnicy odkupienia, stanowi decydujące wyzwanie dla Kościoła w ostatecznym postrzeganiu swojej misji, także misji społecznej. Jest ona na wskroś „personalistyczna”. Personalizm Karola Wojtyły, z czasem papieża Jana Pawła II, stanowi grunt dla katolickiej nauki społecznej. Pełni funkcję kierunku myślowego, który dostarcza konkretnej wizji człowieka i społeczeństwa. Znalazł on swoje rozwinięcie w całej posłudze pastoralnej papieża. Jego encykliki społeczne stanowią wielkie wołanie o poszanowanie godności człowieka w sferze ekonomii i polityki.

Katolicka nauka społeczna, wskazując na konieczność poszanowania godności człowieka, czyni to także czy nawet przede wszystkim w odniesieniu do pracy ludzkiej. Jest to zrozumiałe, ponieważ praca jako problem znajduje się w samym centrum niemal każdej kwestii społecznej⁶. Jan Paweł II, uwydatniając tę prawdę, zauważa, że „praca ludzka stanowi klucz, i chyba najistotniejszy klucz, do całej kwestii społecznej, jeśli staramy się ją widzieć naprawdę pod kątem dobra człowieka”⁷.

4 Por. J. Mazur, *Persona in societate. Wybrane zagadnienia chrześcijańskiej nauki o człowieku*, Wydawnictwo Naukowe UPJPII, Kraków 2014, s. 68–72.

5 Por. J. Mazur, *Persona in societate. Wybrane zagadnienia chrześcijańskiej nauki o człowieku*, s. 68–72.

6 Jan Paweł II, Encyklika *Laborem exercens*, 2.

7 Jan Paweł II, Encyklika *Laborem exercens*, 3.

2. Pojęcie pracy i jej wielowymiarowość

Praca jest zjawiskiem uniwersalnym. Chcąc uchwycić jej sens, trzeba odwołać się do różnych dyscyplin naukowych: antropologii, filozofii, ekonomii, socjologii, psychologii czy wreszcie do teologii, skąd najbliżej do katolickiej nauki społecznej. W ramach niniejszego dyskursu problem pracy z konieczności potraktowany został fragmentarycznie, właśnie w kontekście jej godności. Dla katolickiej nauki społecznej podstawowym źródłem w tej dziedzinie jest encyklika Jana Pawła II *Laborem exercens*⁸. Ujmuje ona zjawisko pracy w aspekcie społeczno-moralnym, akcentując jej zasadnicze wymiary: podmiotowy i przedmiotowy⁹.

Bogata treść pojęcia pracy, a także zajmowanie się nią przez różne dyscypliny humanistyczne sprawia, że istnieje wiele jej określeń. Jedna z definicji, sformułowana na gruncie katolickiej nauki społecznej, ujmuje pracę jako „każde indywidualne lub zbiorowe działanie ludzkie mające na celu doskonalenie człowieka i świata”¹⁰. Inna z kolei definicja skupia uwagę na istotnych elementach pracy. Według niej praca „jest to wolna, choć naturalnie konieczna, działalność człowieka wypływająca z poczucia obowiązku, połączona z trudem i radością, a mająca na celu tworzenie użytecznych społecznie wartości duchowych i materialnych”¹¹. Warto przynajmniej pokrótce zatrzymać się przy wspomnianych elementach, ponieważ ukazują pracę w całej jej złożoności.

Jako pierwszy wymieniony został element wolności. Otóż praca jest czynnością wolną, ponieważ człowiek jest istotą obdarzoną wolną wolą. Natura skłania osobę ludzką do pracy, ale jej nie zmusza. Dlatego praca ma charakter moralny. Nietrudno zauważyć, że wolność wpisuje się w godność człowieka jako osoby, sposób korzystania z wolności zaś niejako poświadcza ową godność.

8 Por. J. Czajowski, *Budujcie nowe społeczeństwo. Społeczeństwo, naród, państwo w myśli Jana Pawła II*, Wydawnictwo Świętego Stanisława BM Archidiecezji Krakowskiej, Kraków 1991, s. 80–101.

9 Por. Jan Paweł II, Encyklika *Laborem exercens*, 5–6.

10 J. Majka, *Rozważania o etyce pracy*, Wydawnictwo Wrocławskiej Księgarni Archidiecezjalnej, Wrocław 1986, s. 11.

11 C. Strzeszewski, *Katolicka nauka społeczna*, Ośrodek Dokumentacji i Studiów Społecznych, Warszawa 1985, s. 579; por. J. Majka, *Etyka życia gospodarczego*, Wydawnictwo Wrocławskiej Księgarni Archidiecezjalnej, Wrocław 1982, s. 139–142.

Drugim elementem pracy jest konieczność, którą rozum naturalny wskazuje człowiekowi jako jedyny, naturalny i konieczny środek zarówno utrzymania się przy życiu, jak i rozwoju osobowego; rozwoju, który stanowi wymóg godności.

Kolejny element pracy to jej ciągłość. Praca jest bowiem czynnością ciągłą, czyli tak zwaną działalnością. Nie chodzi tu tylko o ciągłość w znaczeniu czysto technicznym, materialnym, ale i w sensie historycznym i duchowym. W tym znaczeniu praca nabiera wartości jedynej w swoim rodzaju, bo jest działalnością człowieka odznaczającego się wartością jedyną w swoim rodzaju, niepowtarzalną.

Elementami pracy są także wysiłek (trud) i radość (twórcza radość). Katolicka nauka społeczna w trudzie pracy widzi skutek grzechu pierworodnego. W radości natomiast widzi przejaw doskonałości człowieka, uczestniczącego w dziele stwórczym Boga¹².

Motywy, elementem każdej pracy jest poczucie obowiązku. Sama praca jest obowiązkiem obiektywnym, co więcej, jest obowiązkiem wynikającym z prawa naturalnego.

Do elementów pracy zalicza się także jej celowość. Jako działalność wolna i rozumna jest ona czynnością celową. Naturalnym celem (przeznaczeniem) pracy jest doskonalenie jej podmiotu (człowieka pracującego) i świata zewnętrznego. Doskonalenie to polega na dodawaniu nowych wartości do danego przedmiotu, czyli na tworzeniu wartości, które wzbogacają osobowość samego pracownika i innych ludzi, a także wyciskają na przedmiotach materialnych piętno osobowości ludzkiej.

Wszystko to sprawia, że istotnym elementem pracy, który koniecznie trzeba specjalnie uwydatnić, jest tworzenie wartości. Chodzi tu nie tylko o wartości materialne, ale przede wszystkim duchowe, bo taka jest ich hierarchia w życiu człowieka. Można zatem powiedzieć, że praca ludzka ma charakter zarówno duchowy, jak i materialny¹³.

Szczególną kategorią ludzkiej pracy jest praca gospodarcza. Oznacza ona pracę mającą na celu zaspokojenie potrzeb gospodarczych. W dokumentach społecznych Kościoła właśnie ta kategoria występuje najczęściej. Jednak

12 Rozróżnienie w pracy elementu uciążliwości, trudu (*labor*) i elementu twórczej wartości (*opus*) dającej satysfakcję i radość – charakterystyczne jest dla nauki św. Augustyna na ten temat. Por. Św. Augustyn, *De opere monachorum*, w: J. P. Migne, *Patrologiae cursus completus. Series Latina*, Paris 1841–1864, s. 375–376.

13 Por. C. Strzeszewski, *Katolicka nauka społeczna*, s. 579–582.

pomimo tego związku pracy ludzkiej z rzeczywistością gospodarczą jej naturę można zrozumieć tylko w odniesieniu do człowieka, który jest jej podmiotem i sprawcą. Nie jest więc przypadkiem, że katolicka nauka społeczna, akcentując w ramach zasady osobowej (personalistycznej) godność człowieka, podkreśla również godność pracy ludzkiej. Jest to zagadnienie, któremu warto się przyjrzeć nieco dokładniej.

3. Zagadnienie godności pracy ludzkiej

Rozważając problem godności pracy ludzkiej, trzeba widzieć go w kontekście godności jej podmiotu, jakim jest człowiek. Praca w znaczeniu podmiotowym zawiera dwa elementy: po pierwsze jest to działalność osoby i po drugie jest nieprzechodnia, pozostaje w podmiocie. W aspekcie antropologicznym godność pracy wyraża się przede wszystkim w tym, że praca jest działaniem osoby, od niej pochodzi, tkwi w niej, a także ją transcenduje. Dlatego praca ludzka w pewnym sensie uczestniczy w godności swego podmiotu i sprawcy, jest przejawem jego rozumności, wolności i poczucia obowiązku jej wykonania¹⁴.

O godności pracy ludzkiej stanowi również to, że ujawnia ona człowieka jako podmiot panujący nad światem. Nie jest to jednak panowanie w sensie absolutnym, lecz tylko relatywnym¹⁵. Łączy się bowiem z wolą Stwórcy, aby człowiek panował nad ziemią i uczynił ją sobie poddaną (Rdz 1, 26.28). Więcej, praca łączy się także z całym nadprzyrodzonym powołaniem człowieka.

W świetle tekstów biblijnych można mówić o powołaniu człowieka do pracy, która u swych korzeni jest współpracą z Bogiem. Szczególna godność pracy jawi się właśnie w tym, że osoba ludzka naśladuje w niej Boga i wyraża przez to „szczególny pierwiastek podobieństwa do Niego”¹⁶. Człowiek spełniając, wykonując pracę (łac. *laborem exercens*), naśladuje swego Stwórcę, który uczynił świat niejako przez pracę. Ponadto odpowiada on na powołanie Boże, aby dzięki pracy panował nad światem, rozwijając dzieło Stwórcy¹⁷.

14 Por. Jan Paweł II, Encyklika *Laborem exercens*, 9; F. J. Mazurek, *Godność pracy ludzkiej i jej pierwszeństwo przed kapitałem*, „Ateneum Kapłańskie” 83 (1991), z. 3, s. 373; T. Styczeń, *Osobowa godność podmiotu pracy źródłem jej sensu i wartości*, w: *Ewangelia pracy*, s. 101-104.

15 Por. F. J. Mazurek, *Godność pracy ludzkiej i jej pierwszeństwo przed kapitałem*, s. 374.

16 Jan Paweł II, Encyklika *Laborem exercens*, 25.

17 Por. F. J. Mazurek, *Godność pracy ludzkiej i jej pierwszeństwo przed kapitałem*, s. 375.

Katolicka nauka społeczna szczególnie podstawę nadprzyrodzonej godności pracy widzi w zbawczym dziele Jezusa Chrystusa¹⁸. Każda praca – fizyczna i duchowa – łączy się z wysiłkiem i trudem, a nawet cierpieniem. Cierpienie to w pewnym sensie może być partycypacją w krzyżu Chrystusa (por. Łk 9, 23). Człowiek, niosąc krzyż swojej pracy, uczestniczy niejako w Chrystusowym dziele odkupienia. Ostatecznie jednak człowiek dzięki pracy wchodzi w rzeczywistość zmartwychwstania Chrystusa, które jest zapowiedzią nowego nieba i nowej ziemi (por. Ap 21, 1). Oczekiwanie na tę nową eschatologiczną przyszłość¹⁹ nie powinno – jak uczy Sobór Watykański II – osłabiać ludzkiej zapobiegliwości, która wyraża się właśnie w pracy na rzecz postępu ziemskiego, lecz raczej ją pobudzać. Dla królestwa Bożego nie jest wszakże obojętne, „jak dalece postęp ten może przyczynić się do lepszego urzędnienia społeczności ludzkiej”, mogącej przecież dać pewne wyobrażenie nowego świata²⁰.

Biorąc pod uwagę stronę przedmiotową pracy, można powiedzieć, że jest ona działalnością przechodnią, „poprzez którą człowiek przekracza samego siebie i dokonuje zmian w otaczającym go świecie, dostosowując go do swych potrzeb”²¹. Wymiar przedmiotowy jest istotny, ponieważ wraz z wymiarem podmiotowym stanowi on o wartości pracy. Najpierw trzeba zauważyć, że praca ma wartość antropologiczną. Nawet wtedy, gdy nosi na sobie znamię dobra uciążliwego (*bonum arduum*), jest ona dobrem człowieka. Nie tylko dobrem użytecznym czy użytkowym, ale dobrem godziwym, czyli odpowiadającym godności człowieka, wyrażającym tę godność i pomnażającym ją²².

Z wartością antropologiczną łączy się wartość moralna pracy, polegająca na afirmacji człowieka pracującego, jego samorealizacji czy nabywaniu przezeń sprawności moralnych: pracowitości, solidarności, miłości, sprawiedliwości²³. Bez uświadomienia sobie tego „nie można zrozumieć znaczenia cnoty pracowitości, nie można w szczególności zrozumieć, dlaczego pracowitość miałyby być cnotą – cnotą bowiem (czyli sprawnością moralną) nazywamy to, przez co człowiek staje się dobry jako człowiek”²⁴. O moralnej wartości pracy stanowią takie elementy jak wspomniane już doskonalenie człowieka

18 Por. Jan Paweł II, Encyklika *Laborem exercens*, 27.

19 Por. A. Świącicki, *Struktura zjawiska pracy*, w: *Ewangelia pracy*, s. 122–125.

20 Sobór Watykański II, Konstytucja *Gaudium et spes*, 39.

21 Por. F. J. Mazurek, *Godność pracy ludzkiej i jej pierwszeństwo przed kapitałem*, s. 373.

22 Jan Paweł II, Encyklika *Laborem exercens*, 9. Por. J. Czajowski, *Budujcie nowe społeczeństwo. Społeczeństwo, naród, państwo w myśli Jana Pawła II*, s. 89–93.

23 Por. F. J. Mazurek, *Godność pracy ludzkiej i jej pierwszeństwo przed kapitałem*, s. 376.

24 Jan Paweł II, Encyklika *Laborem exercens*, 9.

przez pracę, afirmacja innych osób, odpowiedź na powołanie Stwórcy do podejmowania pracy w kontekście tajemnicy Chrystusa i Kościoła²⁵.

Aby określić wartość pracy, potrzebne są odpowiednie kryteria. Otóż kryterium zasadniczym wartości pracy (w znaczeniu podmiotowym) jest, według nauki społecznej Kościoła, wyłącznie naturalna i nadprzyrodzona godność człowieka. Praca w tym znaczeniu nie może być podstawą do podziału ludzi na różne warstwy społeczne. Jednakże praca w znaczeniu przedmiotowym jest zróżnicowana, i to w sposób konieczny. Różna praca może mieć różną wartość, oczywiście w aspekcie przedmiotowym. Dlatego dla jej wartościowania potrzebne są jeszcze kryteria wtórne. Można do nich zaliczyć dobro wspólne, użyteczność społeczną, sprawczość gospodarczą, odpowiedzialność, rzadkość występowania oraz jakość. Przy wartościowaniu pracy istnieje niebezpieczeństwo odwrócenia kolejności, jeśli chodzi o jej kryterium zasadnicze. Zewnętrzne przekształcanie świata, co jest wartością pracy w sensie przedmiotowym, ma sens o tyle, o ile służy człowiekowi, jego rozwojowi. Miarą przekształcania świata, czyli całej działalności gospodarczej, jest zatem doskonalenie człowieka, a nie na odwrót. Stąd niedopuszczalnym błędem byłoby wartościowanie pracy ludzkiej jedynie za pomocą kryterium skuteczności gospodarczej. Bliskie tego błędu są zresztą współczesne modele życia gospodarczo-społecznego odwołujące się do zasad liberalizmu ekonomicznego²⁶.

4. Etyczna wartość pracy godnej człowieka

Mając na względzie człowieka jako podmiot pracy, warto na koniec odwołać się do przemysłów św. Jan Pawła II zawartych w encyklice *Laborem exercens*. Papież dotyka w niej kilku spraw, które bliżej określają godność ludzkiej pracy, pozwalają pełniej scharakteryzować jej wartość moralną w kontekście biblijnego wezwania do tego, aby czynić sobie ziemię poddaną (por. Rdz 1, 28). Ów pierwotny zamiar Boga w stosunku do człowieka, którego uczynił na swój obraz i podobieństwo (por. Rdz 1, 26n.), nie został cofnięty

25 Por. F. J. Mazurek, *Godność pracy ludzkiej i jej pierwszeństwo przed kapitałem*, s. 377; J. Orzeszyna, *Realizm pracy a przykazanie miłości Boga i bliźniego*, w: *Praca kluczem polityki społecznej. Materiały sympozjum w 25-lecie wydania encykliki „Laborem exercens” Jana Pawła II*, red. J. Mazur, Towarzystwo Naukowe KUL, Lublin 2007, s. 102–106.

26 Por. F. J. Mazurek, *Godność pracy ludzkiej i jej pierwszeństwo przed kapitałem*, s. 377–378.

ani przekreślony również wtedy, kiedy człowiek – po grzechu pierworodnym – usłyszał słowa: „w pocie [...] oblicza twego będziesz musiał zdobywać pożywienie” (Rdz 3, 19). Słowa te mówią o trudzie, jaki odtąd towarzyszy pracy ludzkiej – ale nie zmieniają faktu, że jest ona drogą, na której człowiek realizuje właściwe sobie „panowanie” w świecie widzialnym, „czyniąc ziemię sobie poddaną”. Pomimo tego całego trudu praca nie przestaje być dobrem człowieka, dobrem jego człowieczeństwa.

Papież wskazując na etyczne znaczenie pracy, bardzo wyraźnie zaznacza, że przez pracę człowiek nie tylko przekształca przyrodę i dostosowuje ją do swoich potrzeb, lecz także urzeczywistnia siebie jako człowiek, a także poniekąd bardziej „staje się człowiekiem”. Autor *Laborem exercens* ma jednak świadomość, iż zawsze istnieje niebezpieczeństwo, że w pracy, poprzez którą materia doznaje uszlachetnienia, człowiek sam może doznawać pomniejszenia swej godności. Albowiem pracy można także na różny sposób używać przeciwko człowiekowi, że można go karać obozowym systemem pracy, że można z pracy czynić środek ucisku człowieka, że można wreszcie na różne sposoby wyzyskiwać pracę ludzką, czyli człowieka pracy. Dlatego św. Jan Paweł II apeluje, by na zasadzie moralnej powinności łączyć pracowitość jako cnotę ze społecznym ładem pracy. Chodzi o taki ład, który pozwoliłby człowiekowi w pracy bardziej „stawać się człowiekiem”. Tego rodzaju ład jest koniecznością, bo w przeciwnym razie człowiek może być degradowany przez pracę, tracąc nie tylko siły fizyczne (co do pewnego stopnia jest nieuniknione), ale nade wszystko właściwą sobie godność i podmiotowość²⁷.

Swego rodzaju syntezę czy interpretację godności pracy, o której przypominał św. Jan Paweł II, można odnaleźć w rozważaniach papieża Benedykta XVI. W jego encyklice *Caritas in veritate* widnieją wszakże słowa:

„1 maja 2000 r., mój świętej pamięci poprzednik Jan Paweł II z okazji Jubileuszu ludzi pracy zaapelował o «globalną koalicję na rzecz godnej pracy», popierając strategię Międzynarodowej Organizacji Pracy. W ten sposób dał on zdecydowany bodziec moralny, widząc w nim aspirację rodzin we wszystkich krajach świata. Co oznacza w odniesieniu do pracy słowo «godna»? Oznacza:

- pracę, która w każdej społeczności wyraża zasadniczą godność każdego mężczyzny i każdej kobiety;
- pracę wybraną w sposób wolny, która włącza skutecznie pracowników, mężczyzn i kobiety, w rozwój ich wspólnoty;

27 Por. Jan Paweł II, Encyklika *Laborem exercens*, 9.

- pracę, dzięki której pracownicy są szanowani i nie są narażeni na żaden typ dyskryminacji;
- pracę pozwalającą na zaspokojenie potrzeb rodzin i zapewnienie dzieciom możliwości kształcenia bez konieczności podejmowania pracy przez nie same;
- pracę pozwalającą pracownikom na swobodne organizowanie się i dającą możliwość wypowiedzenia się;
- pracę, która pozostawia wystarczającą przestrzeń, by odnaleźć własne korzenie w wymiarze indywidualnym, rodzinnym i duchowym;
- pracę zabezpieczającą godne warunki życia pracownikom, którzy osiągnęli wiek emerytalny²⁸.

Konkludując, można stwierdzić, że wedle katolickiej nauki społecznej godność pracy ludzkiej wyraża się w godności człowieka pracy – jej podmiotu. Godność naturalna i nadprzyrodzona człowieka pracującego niejako definiuje i uzasadnia godność samej pracy. Z godności osobowej człowieka wypływa godność jego pracy, przez którą urzeczywistnia się on jako człowiek, ponieważ bardziej staje się człowiekiem. Jednakże trzeba pamiętać o zasadzie wskazanej przez św. Jana Pawła II, że to nie człowiek jest „dla pracy”, lecz praca „dla człowieka”²⁹. Oznacza to, że godność pracy ludzkiej zawsze należy interpretować w świetle godności człowieka pracy.

Abstrakt

Pytanie o godność ludzkiej pracy

Pytanie o godność ludzkiej pracy można uznać za tożsame z pytaniem o pracę godną człowieka. Jednakże zagadnienie to odsyła do pytań bardziej podstawowych: kim jest człowiek i czym jest jego godność oraz czym jest jego praca. Rozważając tego rodzaju kwestie, trzeba przyjąć odpowiednią perspektywę antropologiczną. Dla katolickiej nauki społecznej ważna jest antropologia integralna, w pewnym sensie personalistyczna. Wedle katolickiej nauki społecznej godność pracy ludzkiej wyraża się w godności człowieka pracującego, który jest podmiotem pracy. Godność naturalna i nadprzyrodzona człowieka pracującego definiuje i uzasadnia godność samej pracy.

²⁸ Benedykt XVI, Encyklika *Caritas in veritate*, Wydawnictwo AA, Kraków 2009, 63.

²⁹ Jan Paweł II, Encyklika *Laborem exercens*, 6.

Z godności osobowej człowieka wypływa godność jego pracy, przez którą urzeczywistnia się on jako człowiek. Zawsze jednak powinna być respektowana zasada, szczególnie akcentowana przez papieża Jana Pawła II, że to nie człowiek jest „dla pracy”, lecz praca „dla człowieka”.

Słowa kluczowe: praca ludzka, godność człowieka, godność pracy ludzkiej, godność człowieka pracującego, praca godna człowieka, antropologia integralna

Abstract

The question of the dignity of human work

The question about the dignity of human work might be considered in the same way as the question about work, worthy of a human being. However, this issue refers to more fundamental questions: who is man and what is his dignity and what is his work. Considering such issues, one must concern an appropriate anthropological perspective. For Catholic social science, integral anthropology, is important in a certain personalistic sense. According to Catholic social teaching, the dignity of human work is expressed in the dignity of the working person who is the subject of work. The natural and supernatural dignity of the working person defines and justifies the dignity of work itself. From the personal dignity of man derives the dignity of his work, through which he realizes himself as a human being. However, the main principle should be always respected, especially emphasized by Pope John Paul II, that it is not man “for work”, but work “for man”.

Keywords: human work, human dignity, dignity of human work, dignity of a working person, work worthy of a human being, integral anthropology

Bibliografia

Benedykt XVI, Encyklika *Caritas in veritate*.

Czajowski J., *Budujcie nowe społeczeństwo. Społeczeństwo, naród, państwo w myśli Jana Pawła II*, Wydawnictwo Świętego Stanisława BM Archidiecezji Krakowskiej, Kraków 1991.

Jan Paweł II, Encyklika *Laborem exercens*.

Jan Paweł II, Orędzie na XXII Światowy Dzień Pokoju: *Poszanowanie mniejszości warunkiem pokoju*, <https://papiez.wiara.pl/doc/378716>. Poszanowanie-mniejszości-warunkiem-pokoju-1989 (dostęp: 20.05.2021).

Majka J., *Etyka życia gospodarczego*, Wydawnictwo Wrocławskiej Księgarni Archidiecezjalnej, Wrocław 1982.

Majka J., *Rozważania o etyce pracy*, Wydawnictwo Wrocławskiej Księgarni Archidiecezjalnej, Wrocław 1986.

Mazur J., *Persona in societate. Wybrane zagadnienia chrześcijańskiej nauki o człowieku*, Wydawnictwo Naukowe UPJPII, Kraków 2014.

Mazur J., *Polityka przyjazna człowiekowi*, Wydawnictwo Paulinianum, Częstochowa 2018.

Mazurek F. J., *Godność pracy ludzkiej i jej pierwszeństwo przed kapitałem*, „Aetneum Kapłańskie”, 83 (1991), s. 371–386.

Niemiec B., *Godność człowieka*, w: *Encyklopedia nauczania społecznego Kościoła*, red. A. Zwoliński, Polskie Wydawnictwo Encyklopedyczne „Polwen”, Radom 2003, s. 167–170.

Orzeszyna J., *Realizm pracy a przykazanie miłości Boga i bliźniego*, w: *Praca kluczem polityki społecznej. Materiały sympozjum w 25-lecie wydania encykliki „Laborem exercens” Jana Pawła II*, red. J. Mazur, Towarzystwo Naukowe KUL, Lublin 2007, s. 102–106.

Sobór Watykański II, Konstytucja *Gaudium et spes*.

Strzeszewski C., *Katolicka nauka społeczna*, Ośrodek Dokumentacji i Studiów Społecznych, Warszawa 1985.

Styczeń T., *Osobowa godność podmiotu pracy źródłem jej sensu i wartości*, w: *Ewangelia pracy*, red. J. Chmiel i S. Ryłko, Polskie Towarzystwo Teologiczne, Kraków 1983, s. 101–104.

Św. Augustyn, *De opere monachorum*, w: J.-P. Migne, *Patrologiae cursus completus. Series Latina*, Paris 1841–1864, s. 375–376.

Święcicki A., *Struktura zjawiska pracy*, w: *Ewangelia pracy*, red. J. Chmiel i S. Ryłko, Polskie Towarzystwo Teologiczne, Kraków 1983, s. 122–125.